

آفرینندگان فرهنگ و تمدن اسلام و بوم ایران / ۹۰

سیبویه

دکتر علی انور ولایتی

شرکت سهامی کتابهای جیبی
وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۹۳

تهران، خیابان جمهوری اسلامی، میدان استقلال،

صندوق پستی ۴۱۹۱-۱۱۳۶۵

شرکت سهامی کتابهای جیبی

وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

www.amirkabir.net

عنوان کتاب: سیبویه

نویسنده: دکتر علی اکبر ولایتی

ناظر: سجاد محمدی

سرپرستار مجموعه: هومن عباسپور

ویراستار استادی: یحیی رحیمی

ویراستار زبانی و صورتی: صدیقه صادقی مکی

طراح جلد: محمدرضا نبوی

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۳)

صفحات متن: ۱۴ کریم ۱۸ روی

چاپ: چاپ محافی، لیتوگرافی: چاپخانه سپهر، تهران

شماره (بهارستان)، شماره ۸۸

شمارگان: ۱۰۰

کاغذ: کاغذ تحریر ۷۰ گرمی

بها: ۴۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ. هرگونه نسخه برداری از این کتاب، آکس و بازتاب، ذخیره کامپیوتری، قنایان کلی با جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و سایر موارد غیر کیومرست) ممنوع و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی پیگیری می‌شود.

سرشناسی: ولایتی، علی اکبر، ۱۳۲۴-

عنوان و نام پدیدآور: سیبویه، علی اکبر ولایتی

مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، کتابهای جیبی، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۱۰۲ ص

فروست: آفرینندگان فرهنگ و تمدن اسلام و بوم ایران؛ ۹۰

شابک: 978-964-303-608-3

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابخانه، ص ۸۲-۸۷

یادداشت: نمایه

موضوع: سیبویه، عمر بن عثمان، ۱۴۸-۱۸۰ق

سوتیغ: زبان عربی - - نحو

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۸ و ۹ ص ۶۴۱ PJ

رده بندی ژبونی: ۳۹۲۰۷۵

شماره کتابشناسی منی: ۳۵۸۴۶۷

دربارهٔ مجموعه

به گواه معتبرترین مورخان دانش بشری، مسلمانان و به‌ویژه ایرانیان سهم چشم‌گیری در پهن کردن گسترش دانش بشری داشته‌اند و دیدگاه‌ها و جریان‌ها و سبک‌های تازه‌ای به معرفت بشری افزوده‌اند و، چون سراسر کیهان، پژوهش‌های این‌جانب در مورد فرهنگ و تمدن اسلام و ایران بوده است، مجموعه «آفتاب» را با کمک یاران هم‌دل و هم‌فکر تدوین کردیم که هر عنوان آن به معرفی یکی از مشاهیر فرهنگ و تمدن اسلام و ایران اختصاص یافته است.

امت مسلمان مدت هزار سال مهد علم و تمدن و فرهنگ جهان بود و ایران پرچم‌دار این نهضت بزرگ اسلامی. حکیم بزرگ ما، ابوالقاسم فردوسی، عمر خویش را بر سر عزت

ایران گذاشت و دیگر حکیم سترگ، نظامی گنجوی، فرمود:
«همه عالم تن است و ایران دل».

در دو - سه قرن اخیر، هجوم فرهنگی و نظامی و سیاسی و اقتصادی استعمار موجب رخوت و عقب افتادگی جوامع اسلامی شد، ولی بیداری اسلامی قرن گذشته و معاصر برش اسلامی چند دهه اخیر موجب حرکت مسلمانان شد. در این کتاب تألیف و انتشار مجموعه آفتاب، که در آن به معرفی بزرگان علمی و فرهنگی ایران و جهان اسلام پرداخته ایم، هم به بدیم مجموعه ای از موضوعات و زمینه های علمی و فرهنگی از انگلی تدارک یابد تا مکمل مجموعه «آفتاب» شود. سیر تکوین و تطور زمینه های علمی و فرهنگی مربوط به ایران و جهان اسلام در آن بررسی شود. هر عنوان از کتاب های مجموعه «آفتاب» معرفت» مربوط به یکی از این موضوعات خواهد بود. در «آفتاب» مجموعه های «آفتاب معرفت» و «آفتاب» مکمل یک دیگر خواهند بود. در مجموعه «آفتاب معرفت» به سیر تطور موضوعات علمی و فرهنگی ایران و جهان اسلام خواهیم پرداخت. در مجموعه «آفتاب» بزرگان این زمینه ها و موضوعات را معرفی خواهیم کرد.

برای تحقق چنین حرکتی، از جمله اقدامات اساسی معرفی و بازشناساندن علوم عقلی و نقلی و دقیقه و تجربی و ادبی در تاریخ تمدن اسلام و ایران و بازتعریف ارزش‌های اعتقادی اسلامی و هویت ملی است. در این جهت، مؤسسه انتشارات بزرگ پیش‌گام شد و جناب حجت‌الاسلام دکتر سیدمهدی باستانی، یکی از کم‌ترین پیشنهاد تألیف مجموعه «آفتاب» را در یک کتاب و یک جلد نگاری در معرفی بزرگان تاریخ علم و فرهنگ اسلام و ایران که دو اکنون، به یاری خدای «عزّ ذکره»، مجموعه «آفتاب» را در معرفی علوم و معارف در ایران و جهان اسلام، به ما امیدواریم بررسی سیر تاریخی و «در - زمانی» مجموعه معارف بشری در ایران و جهان اسلام در کنار بزرگان سرافراز این معارف مجموعه‌ای شود که ان شاء الله مورد اقبال و دوستان قرار گیرد. هنوز راه درازی در پیش داریم و این را جایز با نقد صاحب‌نظران پیموده نخواهد شد.

خداوند متعال را سپاس گزارم که در این طریق از یاری بسیار ارزشمند و حیاتی همراهانی چون دکتر محمدرضا شمس‌اردکانی، فرید قاسملو، دکتر محمود مصدق، هومن عباسپور، مرتضی فکوری، دکتر ایمان نوروزی، مصطفی ناظم‌نیا،

حسن صمیم نیک‌بی، خانم‌ها رویا خوش‌نیت و مهناز مقدسی
بر خوردارم و افراد پیرانگیزه‌ای چون آقای علیرضا برازش، رئیس
محترم، و دیگر همکاران ایشان در مؤسسه انتشارات امیرکبیر از
جمله آقایان سجاد محمدی، مهدی ساروخانی، امیرحسین حیدری
و... خلاص و شوق ما را همراهی می‌کنند.

دکتر علی‌اکبر ولایتی

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۳	فصل اول: نحو عربی
۱۳	مقدمه‌ای در شناخت نحو عربی
۱۷	تعاملات قرآن و نحو عربی
۲۱	دسته‌بندی علمای نحو
۲۲	انتقادات بر نحویان
۳۵	فصل دوم: عصر سیویه
۲	وطن سیویه
۳۹	زندگی‌نامهٔ سیویه
۴	وجه تسمیهٔ سیویه
۴۴	ویژگی‌های سیویه
۴۶	مراحل علم‌آموزی سیویه
۴۸	استادان سیویه
۵۳	همدرسان و شاگردان سیویه

۵۸	ماجرای مناظره شیرویه با کسائی
۶۴	شیرویه از منظر بزرگان
۶۸	وفات شیرویه
۷۲	آرامگاه شیرویه
۷۶	الکتاب شیرویه
۷۷	آرای بزرگان در مورد الکتاب
۷۸	محتوای اثر
۸۰	بهای اثر
۸۱	اسم شیرویه الکتاب
۸۳	منابع
۸۹	نمایه

مقدمه

علم صرف و نحو از همین علوم در ادبیات عربی است که تأثیری شگرف در تفهیم کلام و درک آن از سوی مخاطب دارد. این علم از علوم نیست که تسلط بر آن برای فهم قرآن و روایات اهل بیت (ع) ضروری است مثلاً، در آیه شریفه «أَنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ» مخاطب اگر در کلمه‌های «الله» و «العلماء» اعراب را به اشتباه بخواند، معنا نیز تغییر خواهد کرد.

همان طور که مشهور است واضح علم نحو حضرت امیرالمؤمنین، علی بن ابی طالب (ع)، است که آن را به شاگردش ابوالأسود دُئلی تعلیم داد. بعد از ایشان، تا زمان سیبویه، کتاب کامل و جامعی در مورد علم نحو نوشته نشده بود، ولی سیبویه

ایرانی با نوشتن کتاب ارزشمند کتاب کاری سترگ و عظیم در این راه انجام داد، چنان که بعد از دوازده قرن هنوز کتابی مانند آن، به لحاظ محتوا و ریشه، نوشته نشده است.

در این مجال، با زندگی‌نامه فردی و اجتماعی این مرد بزرگ آشنا خواهیم شد و در خواهیم یافت که به راستی اگر هم در شاهنشاهی ساسانی، مردمانی از فارس (ایران) به آن دست پیدا کرده باشند...